

Bokanmälningar

Carin Kamsvåg och Jens Karlsson: Mer välfärd för pengarna

Företagarnas Riksorganisation (1999), 155 sidor.

Den omedelbara ekonomiska krisen i Sverige tycks vara över, men debatten om de offentliga trygghetssystemen fortsätter. När krisen bröt ut för ett decennium sedan krävde många drastiska förändringar av den svenska välfärdsstaten. Inte sällan påstods att ett systemskifte var nödvändigt för att Sverige åter skulle komma på fötter.

Något systemskifte genomfördes dock aldrig, inte heller under de borgerliga regeringsåren. Så kallade pengsystem, där en fastställd summa pengar följer medborgaren till den producent hon själv väljer, tillämpas numera oftare för att möjliggöra privat tillhandahållande av viss offentlig konsumtion – men finansieringen är fortfarande offentlig. Socialförsäkringarna har trimmats med självrisker och sänkta ersättningsnivåer – men de har inte avskaffats, trots att flera alternativa förslag diskuterades i debatten. Förmodligen var detta en klok strategi. Den offentliga ekonomin har stärkts och tillväxten har återvänt, utan att några ogenomtänkta panikåtgärder genomfördes.

Detta betyder dock inte att förändringsbehovet försvunnit, snarare tvärtom. Det goda konjunkturläget bör användas för att rusta oss inför sämre tider och kommande demografiska förändringar som i framti-

den kommer att utsätta välfärdsstaten för hög press.

I detta läge är det givetvis extra angeläget att både intresseorganisationer och politiska partier vågar släppa på prestige och diskutera förutsättningslöst vad som bör göras. Boken *Mer välfärd för mindre pengar* är Företagarnas Riksorganisations senaste bidrag till denna debatt. De båda författarna Carin Kamsvåg (nationalekonom) och Jens Karlsson (jurist) står själva för innehållet, som alltså inte nödvändigtvis överensstämmer med Företagarnas officiella ståndpunkt.

Boken inleds med en genomgång av de svenska systemen och en del jämförelser med andra OECD-länder. Trots att dessa kapitel är tämligen kortfattade, är de lättöverskådliga och genomtänkta. Jämförelser av offentliga utgifter i Sverige och andra länder görs både brutto och netto, för att beakta effekten av att transferringar i Sverige är beskattade i relativt hög utsträckning. Boken lyckas också sammanfatta vilka som omfattas av socialförsäkringarna i ett antal olika länder, samt huruvida ersättningen är fast eller inkomstrelaterad. Tyvärr saknas information om ersättningsnivåer i procent, ersättningsperioder och eventuella maximi-

och minimibelopp, vilket gör det svårt att dra några slutsatser kring hur det svenska systemet skiljer sig från system i jämförbara länder.

En bok av detta slag ska dock mer betraktas som ett debattinlägg än ett referensverk, varför det är orimligt att kräva detaljerade internationella data. Det viktiga med ett debattinlägg är istället att de värderingar som förslagen bygger på klargörs och gärna motiveras. På denna punkt finns tyvärr bokens enda allvarliga brist.

Vad välfärdsstaten ska göra är ytterst en värderingsfråga. I den svenska debatten kan urskiljas tre ganska tydliga linjer rörande skatte- och transfereringssystemet:

- För det första finns åsikten att välfärdsstatens uppgift bör inskränkas till tillhandahållandet av en grundtrygghet, i kronor räknad lika för alla.
- För det andra finns åsikten att välfärdsstaten utöver detta grundskydd ska administrera obligatoriska försäkringar och på så sätt sprida vissa risker över hela befolkningen.
- För det tredje finns åsikten att välfärdsstaten utöver grundtrygghet och riskspridning också ska åstadkomma en vertikal inkomstomfördelning utöver den som uppstår som en effekt av grundtryggheten och riskspridningen.

Under den ekonomiska krisen lades många förslag i den första kategorin fram. Det alternativ till socialförsäkringarna som fortfarande har många förespråkare är förmodligen det individuella medborgarkontot. Tanken med ett medborgarkonto är att låta varje individs skattebetalningar omvandlas till ett sparande på ett individuellt konto. Individen gör uttag från kontot vid behov, och vid pensionering utgör kontots behållning grund för individens pension.

Kamsvåg och Karlsson förespråkar i stället ett antal obligatoriska socialförsäkringar, och hamnar således i den andra ka-

tegorin. Den principiella skillnaden mellan socialförsäkringar och kontolösningar är att de senare saknar försäkringens riskspridning mellan olika individer. Författarna föreslår bland annat en obligatorisk arbetslöshetsförsäkring med yrkes- eller branschdifferentierade avgifter. Den moraliska logiken bakom ett sådant förslag är att en individ kan påverka sitt val av bransch eller yrke, men givet detta val bör ingen individ ensam tvingas ta hela smällen vid arbetslöshet; risken ska i stället delas av alla som gjort samma val.

Tanken att individen ska hållas ansvarig för sina preferenser och val, men inte för omständigheter över vilka hon inte råder – så kallat moraliskt arbiträra omständigheter – är vanlig inom modern politisk filosofi. Har man väl anslutit sig till denna normativa bas, återstår ”bara” att identifiera vilka risker som är moraliskt arbiträra och vilka risker individen själv ska hållas ansvarig för.

Kamsvåg och Karlsson ansluter sig emellertid inte entydigt till denna värdering. På flera ställen i boken refereras argument som bygger på att välfärdsstaten utöver denna riskspridning också ska sträva efter vertikal inkomstutjämning eftersom denna har ett värde i sig. Vidare nämns klassiska ekonomiska argument som marknadsmislyckanden och effektivitetsproblem. Det är tyvärr ofta svårt att avgöra vad författarna själva anser om de argument som de redogör för. Därmed blir den värderingsmässiga basen för boken otydlig, vilket inte gynnar en debattbok av detta slag.

Bristen på tydliga normativa utgångspunkter gör sig påmind i avslutningskapitlets konkreta förslag. Å ena sidan föreslås obligatoriska, inkomstrelaterade socialförsäkringar fristående från statsbudgeten. Å andra sidan föreslås att ersättnings-taket sänks till fem basbelopp, och att privata tilläggsförsäkringar ska täcka efterfrågan på ytterligare inkomsttrygghet. Dessa försäkringar ska dock regleras så att karensdagar behålls och totala ersätt-

ningsnivåer inte överstiger 90 procent. Från normativ utgångspunkt kan invändas mot det godtyckliga i att ersättning för moraliskt arbiträra risker ska begränsas till just fem basbelopp. Från pragmatisk utgångspunkt kan invändas att det sannolikt blir en svår balansgång att reglera bort privata försäkringsgivares möjlighet att försäkra bort karensdagar och självrisker utan att samtidigt reglera bort deras möjlighet att gå med vinst.

Allt detta oaktat, är det värt att notera att en organisation som Företagarna ger ut en skrift som så tydligt tar ställning för socialförsäkringar framför individuella medbor-

garkonton. Den senare konstruktionen saknar i princip den riskspridning som är socialförsäkringens kännetecken. Allt mer tyder därför på att debatten i framtiden mindre kommer att handla om socialförsäkringens vara eller icke vara, för att i stället handla om hur den bör vara utformad. I den bemärkelsen är Företagarnas bok definitivt ett välkommet inlägg i debatten om framtidens välfärdsstat.

*Andreas Bergh,
doktorand i offentlig ekonomi
Nationalekonomiska institutionen vid
Lunds universitet*

HANDELSHÖGSKOLAN
vid Göteborgs Universitet
School of Economics and Commercial Law
Göteborg University

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet erbjuder forskarutbildning i **Nationalekonomi**. Två examina erbjuds, licentiatexamen (80 poäng) och doktorsexamen (160 poäng). Forskarutbildningen inleds med ett tvåårigt kursprogram. Det första året är gemensamt för alla inriktningar, därefter väljs kurser efter intresse och inriktning. Efter avslutat kursprogram följer avhandlingsarbetet.

Institutionens forskning ligger främst inom områdena produktivitet och industriell ekonomi, ekonometri, finansiell ekonomi och makroekonomi, utvecklingsekonomi, miljöekonomi, arbetsmarknadsekonomi och socialpolitik. Årligen antas ett tiotal doktorander till programmet. Institutionen kan erbjuda finansiering med utbildningsbidrag eller doktorandtjänst för väl kvalificerade sökanden. Sista dag för ansökan är den **31 maj 2000**. Ansökningsmaterial kan erhållas från Eva Jonason, Nationalekonomiska institutionen, Handelshögskolan, Göteborgs Universitet, Box 640, SE-405 30 Göteborg. Telefon: 031-773 1344, telefax: 031-773 1326, e-mail: Eva.Jonason@economics.gu.se.

Lars Calmfors & Mats Persson (red.): Tillväxt och ekonomisk politik

Studentlitteratur, 1999, 417 sidor.

Syftet med antologin *"Tillväxt och ekonomisk politik"* är att sammanfatta den nya tillväxtteorins forskningsresultat. Något allomfattande svar på tillväxtens mysterier är den nya tillväxtteorin förvisso inte redo att ge, men då konsensus kring vissa centrala slutsatser har uppnåtts finns goda skäl att sammanfatta dessa rön för en bredare svensk publik. Författarna har valt att inte enbart, eller ens primärt, tillhandahålla en genomgång av den nya tillväxtteorins teoretiska och empiriska resultat. Tonvikten ligger på en diskussion om hur de tillväxtdrivande faktorerna kan främjas med hjälp av ekonomisk-politiska åtgärder. Framställningen blir därigenom mer livfull och knyter väl an till det rådande ekonomiska läget i vårt land.

I massmedia och den politiska debatten används ofta ordet tillväxt som beteckning för såväl långsiktiga, permanenta ökningar av ett lands produktionsförmåga som sådana tillfälliga uppgångar i BNP som är att hänföra till efterfrågeökningar och konjunkturuppgångar. Denna distinktion belyses redan i Lars Calmfors och Mats Perssons inledande översiktsuppsats som diskuterar hur produktionshöjningar kan komma till stånd och i vilken utsträckning dessa höjningar är att betrakta som långsiktig tillväxt. De sammanfattar också innehållet i övriga uppsatser samt de övergripande ekonomisk-politiska slutsatserna.

I antologins första del, av sammanlagt fem, inleder Assar Lindbeck med en genomgång av vad tillväxt egentligen mäter, hur tillväxt förhåller sig till välfärd och vilka brister och mättekniska problem de mått vi använder är behäftade med. Han beskriver också hur Sveriges relativa position i fråga om inkomst och produktivi-

tet har försämrats bland världens länder sedan 1960-talet. Uppsatsen avslutas med en analys av varför Sverige har haft relativt sett sämre tillväxt samt i vilken utsträckning de faktorer som orsakade denna oönskade utveckling alltjämt gör sig gällande och vad som i så fall kan göras för att påverka dem.

I nästa uppsats följer Peter Svedberg upp med en redogörelse för de viktigaste rönen i den nya tillväxtteorin. Frågan om konvergens, d v s att fattiga länder tenderar att uppvisa högre tillväxttakt än rika, ventileras. Uppsatsen bidrar också med en genomgång av några viktiga empiriska tillväxtstudier och avrundas med en utförlig diskussion av de metodologiska problemen den som söker analysera tillväxt empiriskt har att beakta.

Den andra delen belyser sambandet mellan utbildning och tillväxt. I den första uppsatsen för Kjetil Storesletten och Fabrizio Zilibotti en fyllig diskussion om huruvida det i första hand är den genomsnittliga humankapitalnivån som gagnar tillväxten eller om nyckeln till tillväxt ligger hos en mindre grupp individer med spetskompetens inom sina områden. Det sistnämnda perspektivet utgår från att tillväxten i stor utsträckning styrs av innovationer och att en mindre grupp mycket högt utbildade som är kapabla att skapa banbrytande teknologi är avgörande. På denna diskussion följer en sammanfattning av de centrala resultaten i empiriska studier av humankapitalets betydelse för tillväxten samt en analys av Sveriges humankapitaltillgångar.

Anders Björklunds uppsats kompletterar den föregående genom att ge en fördjupad diskussion av utbildningssystemets effektivitet och om de privatekono-

miska och samhällsekonomiska incitamenten för individens beslut om utbildning sammanfaller. Därigenom utvinns insikter om själva humankapitalbildningen som den rena tillväxtlitteraturen inte förmår uppbringa. Tyngdpunkten i uppsatsen ligger på en diskussion om utbildningens betydelse för framtida löner och den förväntade lönenivåns betydelse för valet av utbildning.

Uppsatserna i del tre handlar om den offentliga sektorns och skattesystemets inverkan på tillväxten. En central slutsats är att skatter och offentliga utgifter är mångfasetterade företeelser och att deras beståndsdelar har olikartade effekter på tillväxten. Merparten av uppsatserna riktar in på skatternas inverkan på tillväxten. Jonas Agell utgår från den marginella överskottsördan som mått på effektivitetsförluster och diskuterar hur de överskottsördor som uppkommer vid beskattning berör tillväxten. I båda uppsatserna behandlas de problem arbetskraftens och kapitalets rörlighet över gränserna orsakar utformandet av skattesystemet. Mats Persson bidrar med en närmare redogörelse för resultaten från empiriska studier på makronivå som säger att höga skatter potentiellt kan ha mycket stor negativ inverkan på tillväxten. Han för även ett resonemang om skattestrukturen och avvägningen mellan beskattning av arbete och kapital samt beskattning av inkomst och konsumtion.

Antologins fjärde del är mer heterogen. Den första uppsatsen är skriven av Lars Calmfors och Bertil Holmlund och är inte huvudsakligen inriktad på tillväxtfrågor. Icke desto mindre utgör den ett väsentligt inslag i den samlade framställningen genom en kort, men innehållsrik diskussion om olika kanaler genom vilka tillväxt och arbetslöshet kan påverka varandra, bl a om tillväxtens inriktning orsakar förskjutningar i efterfrågan på olika typer av arbetskraft och om väl fungerande arbetsmarknadsinstitutioner bidrar både till en väl fungerande arbetsmarknad och hög

tillväxt eller enbart det förstnämnda. I övrigt erbjuder uppsatsen en utförlig diskussion av arbetsmarknaden med tonvikt på de för Sveriges vidkommande mest relevanta områdena.

Thomas Aronsson och Karl-Gustav Löfgren bidrar med en uppsats om hur tillväxt förhåller sig till makroekonomisk instabilitet. Traditionellt har långsiktig tillväxt och kortsiktiga fluktuationer betraktats som separata forskningsområden, men nya rön antyder att en instabil ekonomi kan försämra förutsättningarna för tillväxt, likaväl som låg tillväxt kan ge upphov till instabilitet.

Bengt Kriströms uppsats relaterar tillväxtfrågan till miljön. Då kvaliteten på den miljö vi lever i är en fråga av minst samma dignitet som ekonomisk tillväxt vore en antologi som denna inte fullständig utan ett avsnitt som för en diskussion kring relationen dem emellan. Uppsatsen koncentreras på två frågeställningar: sambandet mellan miljö kvalitet och tillväxt samt grön skatteväxling.

Den femte och sista delen erbjuder fyra olika infallsvinklar på sambandet mellan ekonomisk struktur och tillväxt. Först ut är Ulf Jakobsson, vars bidrag ägnas åt implikationerna för tillväxten av storföretagens dominerande ställning i Sverige. Uppsatsen skildrar bakgrunden till storföretagens dominans, belyser skattepolitiken och kapitalmarknadsregleringarna samt diskuterar hur koncentrationen av näringslivet till ett mindre antal storföretag påverkar humankapitalbildning och teknologisk utveckling.

Internationaliseringen av världsekonomin är huvudinriktningen i Magnus Blomströms uppsats. Uppsatsen fokuserar på direktinvesteringar och hur den svenska ekonomin påverkas av dessa. Den analyserar även varför den relativt sett mycket omfattande forskning som har bedrivits i Sverige inte har medfört något uppsving i fråga om export av högteknologiska produkter.

Tillväxtmodeller utgår från att innova-

tioner friktionsfritt kan anammas av företag. I realiteten är processen genom vilken innovationer omvandlas till förhöjd produktivitet inte så smidig. Förutsättningarna för entreprenörskap, dvs förmågan och viljan att i konkurrens med andra aktörer på marknaden upptäcka och införa nya idéer, är många gånger helt avgörande för varaktig tillväxt. Magnus Henrekson ger i sitt bidrag en sammanställning av entreprenörskapets villkor i Sverige. Uppsatsen inleds med en diskussion kring de mindre företagen och deras svaga vilja och förmåga att expandera. Återstoden av uppsatsen ägnas åt att ur flera viktiga infallsvinklar besvara den naturliga följdfrågan om varför så är fallet.

Antologin avslutas med en uppsats av Lars Hultkrantz, i vilken han skriver om tjänstesektorns inverkan på tillväxten. Med utgångspunkt i tjänsters tillgänglighet och konsumenters nytta ifrågasätts den traditionella hypotesen att tjänsteproduktion är mer svåratt rationaliserad än varuproduktion. Dessutom diskuteras subventioner av hushållsnära tjänster.

Överlag är antologins innehåll väl balanserat i fråga om ämnesområden och djup. Den täcker de viktigaste faktorerna som anses ligga bakom tillväxtutvecklingen i ett land och gör det utförligt och ingående. När ett så vittomfattande ämne som tillväxt behandlas är det dock oundvikligt att varje enskild läsare finner något område, inom vilket han eller hon skulle finna en fördjupning intressant och angelägen. Redaktörerna föreslår själva ett mer ingående resonemang om samhällets institutioner, infrastruktur och det finansiella systemets effektivitet som något som hade skänkt ytterligare glans åt framställningen.

Sett ur ett undervisningsperspektiv har boken många förtjänster. Tacknämligt är att bokens författare har fjärrmat sig från den formaliserade modellvärlden i sådan utsträckning att den även utan betydande förkunskaper är möjlig att läsa med god

behållning. Det finns få exempel på sammanställningar av den nutida tillväxtforskningen som är tillgänglig för en bredare krets, i all synnerhet på svenska. Tack vare att en mångfald olika aspekter på tillväxten och dess bakomliggande faktorer skildras ges en allsidig bild. En fördel är att den svenska utvecklingen hela tiden står i centrum, eftersom tillämpningar på svenska förhållanden lyser med sin frånvaro i gängse läroböcker. Ett drag som bör lyftas fram är inriktningen på praktiska konsekvenser för tillväxten av olika inslag i ekonomin. Författarna låter sig inte nöjas med att identifiera faktorer som ger upphov till tillväxt, utan ställer oupphörligen frågan om hur dessa faktorer ser ut i Sverige och vilka reformer som kan genomföras för att stimulera deras gynnsamma inverkan på tillväxten. Detta verklighetsnära perspektiv som starkt anknyter till aktuella ekonomisk-politiska problem förhöjer såväl möjligheten att ta till sig innehållet som värdet av de insikter som förmedlas.

Merparten av uppsatserna i antologin har en stor roll att spela i den undervisning som bedrivs på universitet och högskolor. På grundnivå kan den bidra med övergripande insikter om vad som driver tillväxten samt om Sveriges ekonomiska utveckling. På fördjupningsnivå kan den bidra med relevanta tillämpningar av teoriernas innehåll på svenska förhållanden. Antologin *"Tillväxt och ekonomisk politik"* är ett värdefullt tillskott till den svenska nationalekonomiska litteraturen.

Pontus Hansson
doktorand vid Nationalekonomiska
institutionen vid Lunds universitet